

REFİK HALİD KARAY'IN HİKÂYELERİNDE LAKAPLAR

Sümeyye ÖZDEMİR*

Öz

Adlandırma canlıların türlerinden ve birbirlerinden ayırt edilmesinde başvurulan önemli bir yoldur. Kişinin anne karnında olduğu zamanlarda düşünölmeye başlanan, ailenin geleneksel değerlerini ve arzularını yansıtan ve çoğu kez toplumun müdahalesiyle karmaşık hale gelen bir süreci kapsamaktadır. Kişinin adı, mensup olduğu çevre, kültür, inanç ve coğrafi etkenler başta olmak üzere çeşitli nitelikler ölçüsünde belirlenmektedir. Günümüzde insanlar için adı ve soyadı şeklinde kalıplaşan adlandırmalar geçmişte daha çok lakaplar yoluyla yapılmıştır. Soyadı kanunundan evvel aynı isme sahip olan insanların birbirinden ayrılmasında lakaplar yoluyla adlandırmanın önemli bir işlev gördüğü bilinmektedir. Lakap verme geleneksel toplumlarda soy bağlantısını gösteren önemli bir adlandırma sistemidir. İnsanların mensup oldukları etnik grupları, bedensel özellikleri (siyah-beyaz-sarışın, çekik göz, kel), boyları (uzun-kısa), kiloları (zayıf-şişman), giyim-kuşamları, beslenme alışkanlıkları, mal ve mülkleri (fakir-zengin), besledikleri evcil hayvanları, yaşadıkları yerler, lakap verilmesinde öne çıkan özelliklerden bazılarıdır. Kişiyeye verilen bu lakaplar kimi zaman mizahi unsurlar içerirken kimi zaman olumsuz yargılar taşımaktadır. Lakap, sosyal hayatın bir getirisi olarak edebiyata da yansımaktadır. Edebi eserlerdeki kahramanlar çoğu kez isimleriyle var olmakta bazen de yeni lakaplar almaktadır. Yazar, oluşturduğu karakterine yeni bir lakap verdiğinde bu durumun gerekçesini çoğu kez metnin olay örgüsüne yerleştirmektedir. Bu durumda birçok roman ve hikâye kahramanı zamanla benimsenerek isimleriyle değil lakaplarıyla bilinmektedir. Bunlar arasında ilk akla gelenler, “Çalığışu, Yaban, Kuyucaklı Yusuf, Kürk Mantolu Madonna, Küçük Paşa, Aylak Adam, Kız Tevfik” şeklinde sıralanabilir. Türk Edebiyatının önemli yazarları arasında yer alan Refik Halid Karay da birçok hikâyesinde kahramanları için lakap kullanmıştır. Bu makalede Refik Halid Karay'ın *Gurbet Hikâyeleri* ve *Memleket Hikâyeleri* adlı eserlerinde yer alan hikâyelerdeki lakaplar değerlendirilmiştir. Kişilere verilen lakap alma veya takma geleneğinin sokaktan edebiyata yansımaları, işlevsel ve bağlamsal veriler ışığında ele alınırken karakter analizine dikkat çekilmiştir. Kişinin aldığı lakabın gerekçesi, kendisine ve topluma yansımaları, ödüllendirme ve cezalandırma bağlamında sınıflandırılmıştır. Bu açıdan lakabı ortaya çıkaran kültürel çevre ve lakabın ne şekilde verildiği tartışılarak seçilen hikâyeden örneklerle lakapların çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Gelenek, Edebiyat, Adlandırma, Lakap.

NICKNAMES IN REFIK HALID KARAY'S STORIES

Abstract

Naming is an important way of distinguishing living things from their species and from each other. It covers a process that begins to be considered when the person is in the mother's womb, reflects the traditional values and desires of the family, and is often complicated by the intervention of the society. The name of the person is determined according to various qualities, especially the environment, culture, belief and geographical factors. The namings that are stereotyped as names and surnames for people today were mostly made through nicknames in the past. It is known that naming through nicknames has an important function in separating people with the same name before the surname law. In this respect, nicknames are an important naming system that shows the lineage connection in traditional societies. Ethnic groups of people, physical characteristics (black-white-blonde, slanted eyes, bald), height (long-short), weight (thin-fat), clothing, eating habits, goods and properties (poor-rich) The animals they feed, the places they live in, are some of the prominent features in giving nicknames. These nicknames given to the person sometimes contain

* Doktora Öğrencisi, Giresun Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Giresun/Türkiye, sumeyyee@outlook.com.tr, ORCID: 0000-0002-6221-4210

humorous elements and sometimes are formed from negative judgments. The nickname is also reflected in literature as a result of social life. The heroes in literary works often exist with their names, and sometimes they take new nicknames. When the author gives a new nickname to his character, he often places the reason for this situation in the plot of the text. In this case, many novel and story heroes are adopted over time and known not by their names but by their nicknames. Among these, the first ones that come to mind can be listed as "Çalığışu, Yaban, Kuyucaklı Yusuf, Kürk Mantolu Madonna, Küçük Paşa, Aylak Adam, Kız Tevfik". Refik Halid Karay, one of the important writers of Turkish Literature, also used nicknames in many of his stories. In this article, the nicknames in the stories in Refik Halid Karay's works titled Homeland Stories and Hometown Stories will be evaluated. While the reflections of nicknames or nicknames given to people from the street to literature are discussed in the light of functional and contextual data, attention will be drawn to character analysis. The rationale of the nickname, its reflections on himself and the society, will be evaluated in the context of rewarding and punishment. In this respect, the cultural environment that created the nickname and how the nickname was given will be discussed, and the framework of nicknames will be tried to be drawn with examples from the selected story.

Keywords: Culture, Tradition, Literature, Naming, Nickname.

Giriş

Geçmişten günümüze insan, yaşamı boyunca yeni karşılaştığı birçok şeye ad vermektedir. “Ad kavramı çok eski dönemlerden beri insanlar için büyük önem taşımıştır. Yeryüzünde ad verme eyleminden yoksun tek bir topluluk ya da toplum görmek mümkün değildir” (Seher ve Çalışkan, 2016: 1004). Her toplum kendi kültürüne ait yeni adlandırmalarla dil gelişimine katkı sunmaktadır. Bu bakımdan her kültürdeki nesnelere çoğu kez işlevi aynı olsa da farklı bir adı bulunmaktadır.

Destan devrinde insanların *ad* almaları toplum önünde bir kahramanlık yapmalarına bağlıdır. İnsan, aldığı *isimle* yeni bir hayata başladığında henüz yeni bir sıfat elde edememiştir. “Adın bir başarıyı bir kahramanlığı sergilemesi sonucu alınması ve alınan bu adın o kahramanlıktan, başarıdan da izler” (Keskin, 2020: 54) taşıması lakap alma süreciyle ilgilidir. Günümüzde ise bu durum değişmekte ve çocuk doğur doğmaz ismi konulup kimliği verilmektedir. Ebeveynler çocuklarına isim verecekleri zaman birçok isim araştırması yaparak kendilerine göre en güzelini ve özelini aramaktadır. Bu sebeple anne rahminde ilk kıpırtılar başladığında isim düşünölmeye başlanmaktadır. Ad verilirken sadece anne ve baba değil çevredeki diğer insanlar da bu sürece dâhil olur. Evde dede-nine veya mahallede statü sahibi biri çocuğun adını verebilecek kişilerdendir. Ad verme geleneği bağlamında düşünöldüğünde kişinin adıyla var olduğu bilinmektedir. Bu açıdan “Toplumsal kimliği gösteren araçlar olarak isimler genelde tarihsel ve kültürel özgüllüğü simgeleyen kolektif bir hafızadan süzölüp gelmeleri nedeniyle, bir anlamda toplumsal dünyaya ve kimliğe referans olurlar” (Çelik, 2007: 6).

Türk ad bilimi, tarihi açıdan incelendiğinde konunun kaynak eserlere kadar gittiği görölmektedir. Bu bakımdan en önemli eserler arasında, Kaşgarlı Mahmud'un *Divânü Lûgati't Türk'ü*, Evliya Çelebi'nin *Seyahatnamesi*, Şemseddin Sami'nin *Kamûsü'l Âlâm'ı* örnek verilebilir. Sakaoğlu, *Türk Ad Bilimi* kitabında M. Şerafeddin Yaltekaya'nın yazısıyla önemli bir konuya işaret etmektedir. Yaltekaya, yazısında Türklerin genellikle kuvvetli ve bahadır şeylerin adlarını aldıklarını dile getirmiştir. Bunlar boğa ve maden birleşiminden meydana gelmektedir. Tay Boğa, Altun Boğa, Demir Boğa bu kapsamda alınan bazı isimlerdir. Yine yazarın dikkat çektiği başka bir husus ise Türk askerlerinin lakaplarının genellikle Seyfettin (dinin kılıcı) oluşudur (Sakaoğlu, 2001: 17-26).

İnsanlar adlarının yanı sıra toplumdaki davranışları, fiziksel-zihinsel özellikleri ve yaşadıkları olaylar sebebiyle yeni bir ad almaktadır:

“Lakaplarla ilgili ortak bir algının oluşması için de kişiyle ilgili sosyal, fiziksel, eylemsel veya psikolojik bir sürecin yaşanması gerekmektedir. Bu sürecin de üst ve alt kültüre bakan yönleri bulunmaktadır. Üst kültür, yerelliği aşarak bir ulus tarafından benimsenen bütün değerleri karşılayan bir terimdir. Alt kültür ise en genel anlamda egemen kültür içinde, bazı genel kültürel normlara uyum göstermekle birlikte kendilerine özgü davranış kalıpları geliştiren grupları tanımlamak için kullanılır” (Sağlam, 2020: 257).

Bu bakımdan lakaplar toplum ait olduğu kültüre ve bağlama göre değişiklik göstermektedir. (Keskin, 2021: 56). Bir başka deyişle “her hangi bir grup kültürünün üyesi olan birey aynı zamanda ortak kültürün taşıyıcısıdır” (Boyras, 1998: 110).

Lakap, kişiye toplum tarafından kültürün de uygun bulduğu şekilde verilen adlandırmalardır. Toplum insana lakap verirken birçok unsuru göz önüne alır. Bireyin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik durum, çalıştığı iş, belirgin fiziksel özellikleri, tavır ve davranışları oldukça önemlidir:

“İnsanların nüfus cüzdanı sahibi olmadığı ve onların kimlik bilgilerini düzenli bir şekilde tutacak resmi kurumların bulunmadığı dönemde, insanları birbirinden ayırt etmede kullanılan en önemli özellik, genellikle toplum tarafından, değişik nedenlerle ve tabii gerçekliğin bir parçası olacak şekilde, insanlara verilmiş olan lakap ve yakıştırmalardır” (Özdemir ve Erdem, 2016: 249).

Toplum tarafından insana verilen lakap, kimlik kartı olma özelliği göstermektedir. Bir kişi için yapılan bir nevi etiketlemeler lakapların doğuşuna zemin hazırlar. Türk Dil Kurumu lakabı “Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad” (2011: 1572) şeklinde tanımlamaktadır. Lakaplar çoğu kez mizahi bir üslupla söylenmekte ve kişinin baskın olan özelliğini ön plana almaktadır. “Lakaplar/Takma adlar ise çoğunlukla, kişiden kaynaklanan

nedenlerle verilir. Bu noktada lakabın verilmiş sebebi adlandırma biçimini/tutumunu belirlemeye; lakabın kendisi de dil/düşünce ilişkisinin sırlarını çözmeye imkân verir” (Coşar, 1999: 27). Lakap, bazen kişiyle ömür boyu birlikte yaşar bazen de kendisinden sonra gelen aile bireylerine aktarılır. Bu aktarım sonucu bazı toplumlarda insanlar adlarıyla değil lakabıyla tanınmaktadır. Öyle ki kişiye kim olduğu sorulduğunda, lakabını söylemekte, ismini söylediği takdirde çoğu kez tanınmamaktadır. Bu açıdan lakap, bireyin kendisini tanıtmada oldukça önemli bir role sahiptir.

Çocukluk döneminde belirginleşmeye başlayan karakter ve topluma karşı gösterilen davranış çeşitliliği yeni bir adlandırmayı beraberinde getirir. Lakaplar, bireyin belirgin özelliğini fark eden insan tarafından takılmaktadır. Bu yeniden adlandırma süreci toplumun onaylamasıyla netlik kazanmaktadır. “Kişinin tutum ve davranışları, karakter özellikleri, mizacı, fiziki görünüşü, yaşama biçimi, özel zevkleri ve yeteneklerini karşılayan veya çağrıştıran türlü isim ve sıfatlar ona lakap olabilmektedir” (Coşar, 1999: 29).

Lakap, kimi zaman aşağılayıcı kimi zaman ise övgü dolu yapılarla insanlara verilmiştir. Toplum cezalandırmak istediği insana kötü bir lakap verirken sevdiği ve çıkar sağladığı birine iyi bir lakap vererek onu yüceltmektedir. Lakabın en fazla kullanıldığı yer ise kırsal yaşam alanlarıdır. “Lakaplar köy hayatının vazgeçilmez kullanımlarıdır” (Balcı, 2010: 177). Bu sayede köy halkında birçok insan adıyla değil lakabıyla tanınmaktadır. (Acar, 2015: 60). Kişinin tanınmasına aracı olan lakap, köy hayatında kendisinde daha fazla yer edinmektedir.

İnsanlar mensup oldukları etnik gruba (Laz, Çerkez, Kürt, Ermeni, Musevi, Arap); inançlarına (Müslüman, Hristiyan); bedensel özelliklerine (siyah-beyaz-sarışın, çekik göz, kel); boylarına (uzun-kısa); kilolarına (zayıf-şişman); cinsiyet özelliklerine (kız-erkek-dönme-kılıbık); mal ve mülklerine (fakir-zengin); sahip oldukları hayvanlarına (kedi, tosun, kuş); davranışlarına (cömert, cimri, mızıkçı, uysal) ve yaşadıkları yere (dere kenarı, ova, dağ başı) varıncaya kadar birçok özelliğinden hareketle lakap almaktadır.

Kişinin doğumundan itibaren takip eden süreçte başından geçenler veya maruz kaldıkları yani tecrübelerinin kendisine uygun lakabın konulmasında belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Lakabın kişide beğenilen özellikleri ön plana çıkarması durumunda adın yerine geçtiği, cezalandırma olarak verildiğinde ise kızgınlığa yol açtığı gözlenmektedir. Bu açıdan kişilerin atasözlerine uygun olan tavırlarında, “Adın çıkacağına canın çıksın” veyahut “Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli” şeklindeki bakışında hayat boyu başına güzel ya da çirkin olayların gelebileceği vurgulanmaktadır. Yine lakabın verilmesinde meydana gelen yaşantı kişisel bir anlatıyı da temsil etmektedir. Lakabın hangi olaydan hareketle verildiği, kişinin neden o lakaba layık görüldüğü çoğu zaman bu anlatının içerisinde yer almaktadır. *Erasmus, Deliliğe Övgü* kitabında lakapların toplumda yerini ve önemini sorgulamaktadır. Ona göre insanlar bir lakaba veya unvana sahip olmak için çoğu kez komik bir duruma düşmektedir: “İnsan adına bile layık olmayan kimselere takılan şu isimler, şu lakaplar, yapılan tanrısal törenler, en iğrenç zalimler için yapılan o aleni tanrılaşmalar, bütün bu şeyler, ne kadar alay edilse yine de az olan komik delilikler değil midir?” (Erasmus, 2008: 56).

Yaşantının ya da hayallerin ürünü olan edebiyatın en önemli kaynaklarından birisi de insandır. Genel anlamıyla bir yaşam mahalli olan sokakta cereyan eden olaylarda kişiyi adının ve neden o şekilde anıldığının önemli bir yeri vardır. Halk anlatıları olan efsane, masal, destan, hikâye ve fıkra gibi türlerde kahramanların tiplleşme süreci ve adlandırmaların ardında çoğu kez bir veya birkaç özelliğinin izi görülür. Kahraman kendisinde eksik olan ya da sahip olduğu bir özelliğinden hareketle adlandırılır. Anlatı kahramanları iyi ya da kötü özelliklerinden dolayı adlandırılırken ya ödüllendirilir ya da cezalandırılır. Dolayısıyla kahramanların adlandırılma sürecinde bağlamsal özelliklerin yadsınamaz bir yeri vardır. Birkaç örnek vermek gerekirse tipleri kendisine lakap olan adlandırmaları şöyledir: Yatalak Mehmet, Oduncunun Kızı, Bostancı Dede, Kahveci Güzeli, Keloğlan, Köse, İhtiyar, Cüce, Koroğlu, Deli Karçar, Deli Dumrul, Dede Korkut, Karaçuk Çoban, Sarı Çoban, At Ağızlı Aruz, Kısırca Yenge, Boğazca Fatma, Azgın Dinli Şokli Melik, Yaralı Mahmut, Mecnûn, Hoca Nasreddin, Bektaşî.

Halk anlatıları yanında geleneklerin modern edebiyata yansımaları da bilinmektedir. Bu açıdan roman ve hikâye kahramanlarının adlandırılmasında da lakapların önemli bir yeri vardır. Çalığışu, Yatık Emine, Kuyucaklı Yusuf, Yaban, Kınalı Yapıncak, Kız Tevfik, Küçük Paşa, İnce Memed gibi adlandırmaların temelinde de yukarıda bahsi geçen özellikler bulunmaktadır.

Çalışmanın örneklemini oluşturan Refik Halid Karay, birçok hikâyesinde lakap kullanmaktadır. Refik Halid Karay, Anadolu'daki insanları kimi zaman olumlu kimi zamansa olumsuz özellikleriyle anlatmıştır. Hikâyelerinde mizahi bir dil kullanan Karay, sıklıkla insanların zaafalarını dile getirmiştir (Tosun, 2018: 52). Bu güldürü ve eleştiri ruhuyla lakapların varlığı oldukça dikkat çekmektedir. Refik Halid'in Kirpi lakabını alması bu eleştiri ve mizahi ruhun varlığını ortaya koymaktadır.

Makale kapsamında lakaplar dört ayrı başlık altında incelenecektir. Bu başlıklar mesleklerine göre, toplumsal ödüllendirme, toplumsal cezalandırma ve cinsiyete göre yapılmıştır. Gurbet Hikâyelerinden toplamda 6, Memleket Hikâyelerinden 7 hikâye incelemenin örneklemini oluşturmaktadır.

1. Mesleklere Göre Verilen Lakaplar

Meslek, kişilerin yaşamlarında etkili olduğu kadar adlarına da yerleşmektedir. Bir kişinin çalıştığı iş kolu zamanla onun adına dönüşür. Bu durumda, kişi artık adıyla değil toplumdaki değer gördüğü/göremediği mesleği ile anılmaktadır. Refik Halid Karay birçok hikâyesinde karakterlerine farklı lakaplar vermiştir. Bu durum yazarın mizahi bir dille oluşturduğu hikâyelerinde mevcuttur. Yazar farklı adlandırmalarla toplumda belirgin olan bireyleri kurmaca dünyaya dâhil eder.

Eskici hikâyesinde, ayakkabı tamircisi olan Eskicinin adı verilmeyerek özellikleri sıralanmıştır. Hikâyede ayakkabı tamircisi “Eskicide saç sakal dağınık, göğüs bağır açık, pantolonu dizlerinden yamalı, dişleri eksik ve suratı sarı, sapsarıydı; gözlerinin akına kadar sarıydı” (Karay, 2016: 17) şeklinde tanımlanmıştır. Hikâyede Hasan'ın geçmişindeki ana dilini özlemesi ve eskici ile konuşması geçmişe dair bir özlem duygusunu içerir. Eskici, geçmişe duyulan özlemlerin bir sığınağı olma görevini üstlenmiştir. Eskici çocuğun gözünde şu şekilde betimlenmektedir: “İstanbul'da gördüğü maymun gibi avurdandan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mıhlaysına, deri parçalarını, pis bir suya koyup ıslatışına, mundar çanaktaki macuna parmağını daldırıp tabanlara sürüşüne, hepsine bakıyordu. Susuyor ve bakıyordu” (Karay, 2016: 17). Mesleği kunduracılık olan bir kişinin yaptığı iş, dış görüntü ve giyim kuşamından hareketle eskici olarak adlandırılmaktadır. Eskicilik, günümüzde ikinci el eşya satıcıları veya hurdacılara verilen lakaptır. Bunun bir kunduracıya verilmesi görsel algının bir sonucudur. Dolayısıyla kişilerin ayakları altında eskiyen pabuçlar tamircisine eskici lakabının verilmesinde etkili olmuştur.

Antikacı adlı hikâyede Şeyh Efgani olarak anılan kişi Türk için şüpheli bir şahıstır. “Gayet muntazam, hatları nazik, teni beyaz ve mat bir çehre; gözleri adeta mavi ve saçları sarışın, ensesinde gür ve pembe bir kan tabakasının kuzey insanlarını ve Anglosaksonları hatırlatan feyzini görmekteyim. Bu renge cenupta ve Asya'da rastlanmaz” (Karay, 2016: 22). Antikacının değerlendirilmesi yönündeki yorumlar kişinin işi üzerine olur.

Hikâyede antikacının yaptığı iş ortamı kişinin kendisiyle bütünleşmiştir. Bu durumda mekân, insan üzerinde tesir eder. Kişinin aynı zamanda şeyh olması ise dini bir simge olarak antikacı kimliğinin yanında yer alır. “Sesin geldiği tarafa yürüdük. Yer minderlerinde, antikalara gömülü gözlüklü bir adam oturuyordu; saçları sakalına karışmıştı; başında türbe çuhası renginde, koyu yeşil bir kumaş sarılmış acayip bir külah ve sırtında koyun pöstekisinden kolsuz bir hırka vardı” (Karay, 2016: 21).

Antikacılık mesleği tarihi ve ekonomik bakımdan değerli olan eşyaların satılması esasına dayanır. Satılan eşyaların çoğunun hikâyeleri vardır. Antikacı eşyaları pazarlarken bu hikâyeleri anlatarak satın alan kişiyi kolay yoldan ikna eder. Antikacılık nadir ve kıymetli eşyaların pazarlanması bakımından toplum nazarında olumlu ve prestijli bir meslektir.

Refik Halid Karay'ın diğer bir karakteri olan kişi aynı zamanda hikâyenin adı olan Dişçi'dir. Toplumda mesleklerin kişiye etiket olarak verilmesi bu hikâyede farklılık gösterir. Hikâyede dişçi düşmana karşı savaşıyor, düşmanın dişini söken kişi olarak tanıtılır. “Ben dişçi değilim’ diye başladı, ‘diş sökücüyüm, mükemmel sökerim, sağlam dişleri sökerim, hem çatır çatır sökerim. Şöyle büke kıvıra, ırgalaya ırgalaya, çene kemiklerini dağıta, parçalaya” (Karay, 2016: 96). Hikâyede dişçinin bu mesleğe kendini adama sebebi düşmanları tarafından dişlerinin çekilerek öldürülmeye çalışılması ve bir köşeye bırakılmasıdır. Lakabın oluşması ise bir başarı sonucu olur. Dişçilik, gelenekte usta çırak ilişkisiyle var olan bir meslektir. Herhangi bir nedenle çenesinde ve dişlerinde tedavi ihtiyacı duyan kişiler dişçiye gider. Bu açıdan bakıldığında dişçilik

toplumda değer gören bir meslek grubudur. Yalnız hikâyede altın diş kavramına gönderme yapılarak statü, soygun ve definecilik kavramlarına dikkat çekilmektedir. Anadolu’da vefat eden kimselerin mezarları açılarak altın dişlerinin çalınması hadisesine bakıldığında hikâyede dişçilik mesleğiyle anılan kişinin başından geçenler anlaşılabilir.

Refik Halid Karay’ın *Garaz* hikâyesinde yer alan Çerçi Halil mesleğine göre lakap alan bir diğer kişidir. TDK’ya göre Çerçi, “Köy, pazar vb. yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiyeye eşyası satan kimse, bazı bölgelerde tuhafiyeci” (2011, 522) anlamlarına gelmektedir. Çerçi Halil ise esnaflık yaptığı yıllarda bu isimle anılır. İstanbul’a gidince değişen Halil şu şekilde betimlenir: “Kasketi atmış, başına siyaha yakın, kadifemsi bir şapka geçirmişti; pantolonu, baldırlarından kopçalı ve büzmeli değildi artık... Mintanı da bırakmış kravatlı gömlek giyiyordu. Ayakkabıları iki renkli, pırl pırlıdı” (Karay, 2015: 179). Değişim içerisinde kaybolan Çerçi Halil, ekonomik sorunları sebebiyle tekrardan köyüne döner. “Çerçi Halil bu son günlerinde, birdenbire eskisinden hasis, meteliğin hesabını arar, sorar bir duruma geldi. Ne varsa sattı; kürklerinden başlayarak apartmanın perdelerine, kadınların iç çamaşırlarına kadar” (Karay, 2015: 181). Hikâyede Çerçi Halil’in köy-şehir hayatı ve mesleği dikkat çekmektedir. Çerçi Halil, görünüşte mesleğinden memnun değildir. Köyünde çerçilik yoluyla kazanç elde etmiş ve şehre göçmüştür. Ancak hazıra dağ dayanmaz düşüncesi gereği birikimi tükenen Çerçi Halil’in köyüne avdeti, meslek-lakap ilişkisinin insan yaşamında ayrılmaz olduğunu, kişinin lakabından kurtulamadığını göstermesi bakımından önemlidir.

2. Ceza Olarak Lakaplar

Lakabın ödül ve ceza verme ile olan ilişkisi lakap vermede önemli bir boyutta karşımıza çıkmaktadır. Toplumda bir insanın yetersiz görülmesi, küçük düşürülmesi ve ötekileştirilmesi kişiye verilen en büyük cezadır. Buna bağlı olarak insanlar niteliksiz, yetersiz ve başarısız olarak yeniden adlandırılmıştır. Hobbes’in Üstünlük Kuramı çerçevesinde kişinin kendisini diğerlerinden üstün görmesi gülmeye ilişkilendirilmektedir. (Eker, 2014: 42). Bu durumda gülme gibi cezalandırmada da üstünlük kavramı dikkat çekmektedir.

İnsanlar, çevresindeki bireyleri aşağılamak ve övmek için çeşitli lakaplar vermektedir. Ceza olarak verilen lakaplar da çoğu kez insanın toplumdaki uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu durumdan kurtulmak isteyen insan kendisini topluma ispat etmek için çabalar. Refik Halid Karay’ın hikâyelerinde toplum tarafından cezalandırılarak lakap alan birçok insan bulunmaktadır. *Keklik* hikâyesinde buna örnek durumlar söz konusudur. Hikâye kahramanı Zülfü, çocukken yaşamış olduğu bir kaza sebebiyle tek gözünü kaybeder ve köy halkı ona bir lakap takar.

“Çocukken, ağzından dolma bir tüfekle avlandığı sırada kendi kendisini yaralamış, bir gözünü kaybetmişti. Bunun intikamını şimdi, tek gözüyle biteviye kuş peşinde dolaşarak çıkarıyordu. Fakat çocukluğunda yaptığı ilk kazalı av ona fena bir lakap takmıştı; halk arasında Kör Zülfü diye anılırdı”(Karay, 2016: 47).

Bu durumdan dolayı Zülfü, bu lakabını benimseyemez ve bu lakabın etkisinden kurtulmaya çalışır. Bedensel engeller, eksikler, uzuv kayıpları doğuştan olabileceği gibi bir kaza neticesinde de meydana gelebilir. İnsanın hayatta neyle sınanacağı veya neye maruz kalacağı yaşanmadan bilinemez. Toplumsal adlandırmalarda yapılan yakıştırmalar kişinin görünüşünü temel alarak yaşadığı eksikliğe ad olmaktadır. Bu bir yanıla kişinin üzüntüsünü ad olarak yüklenmesidir.

Bir kişinin aldığı lakabı kabul edip etmemesi önemli bir veri kaynağıdır. Kimi zaman olumlu kimi zamansa olumsuz çağrışım değeri gösteren lakaplar için farklı tavırlar mevcuttur. Olumsuz tanımlama içeren lakaplar, kişinin ardından ya da yüzüne söylenmektedir. Burada önemli olan lakabı alan kişinin vereceği tepkidir (Karataş, 2016: 880).

Memleket Hikâyeleri kitabında yer alan *Koca Öküz* hikâyesinde de Cavga Rıza aşağılamaya maruz bırakılan diğer bir karakterdir. Cavga Rıza hikâyede kötü ve gizli işler yapan biri olarak anlatılır. Cavga halk arasında bir çeşit karga olarak kabul edilmektedir. Köyün kasabı olan Rıza, aynı zamanda başka işler peşindedir. Cavga lakabı Rıza’nın isminin önüne geçmiştir. “Cavga Rıza derler, yarı sersem bir kasap vardı; onu buldu: Gecen gün bir öküz aldım, hurdaymış, işe yaramadı, sana aldığım paraya satayım... dedi. Cavga

Rıza -cavga, bir cins aptal karganın oralarca adıydı- iki mecidiye eksiğine de razı oldu” (Karay, 2015: 55). Hikâyede Hacı Ağa, Cavga Rıza'yı kandırmak niyetiyle ona öküzü satar. Ancak işten karlı çıkan Cavga Rıza olur. Bir kişinin günlük yaşamda hâl ve tavırları, insani ilişkileri, sözünün eri olması veya namertliği toplumda karşılık bulur. Cavga Rıza, kendince uyanık ve sivri zekâlı biridir. Basit ayak oyunları ile ticarete karlı işler yapabileceğini düşünürken adı Cavga olmuştur.

Küs Ömer adlı hikâyenin lakap alan kahramanı Küskün veya Küs Ömer şeklinde geçmektedir. Ömer, hikâyede yaşadığı olumsuz olaylar sebebiyle kendisini her şeyden çeken biri olduğu için bu lakabı almıştır:

“Ömer herkese benzeyen bir adam değildi ki meraklanmasın, korkmasın. Önceleri arabacılık ederdi. Fakat bir kere, göçmen Hüsmen'in doru atları onunkileri geçmiş ve bu olay eve dönüşte ahıra sokmadan beygirleri de, yaylıyı da pazara çıkarmaya, bir daha eline araba dizgini almamaya sebep olmuştu. Çocukluğunda, güreşirken, sırtım yere geldi diye başını alıp bütün bir yaz, kasabaya uğramadan bir başına kırlarda dolaştığını, bağlarda çakal gibi yatıp kalktığını, adam yüzü görmediğini bilenler hikâye ederdi. Aslında bunun için adına "Küs Ömer", "Küskün Ömer" derlerdi.” (Karay, 2015: 87).

Hikâyenin sonunda Ömer'in herkese küsmesi ve yeni evlendiği Zehra'yı bırakarak gitmesi bu lakabın verilmesini pekiştirmektedir. İnsani ilişkilerde karşılıklı etkileşim, konuşma ve davranış kalıpları kişilerin duygularını yönlendirmektedir. Bazı insanlar alıngan ve hassas oldukları için herkesçe sıradan görülen bir olaya aşırı tepkiler verebilmektedir. *Küs Ömer* hikâyesinde kahramanın yaşadığı olaylara yönelik aldığı tavır bununla ilgilidir. Küs Ömer, toplumdan kaçarken kendi iç dünyasına yönelir.

Yatır adlı hikâyede İlistir Nuri, lakabını yüzündeki deliklerden almaktadır. İlistirin kelime anlamı süzgeçtir. Nuri'nin bu şekilde bir lakap alması bir nevi aşağılama özelliği göstermektedir. Yüzünde oluşan çukurların toplum tarafından olumsuz olarak görülmesi bu lakabı almasına sebep olmuştur. “İlistir, memleket dilinde süzgeç demektir. Bu takma ad belki yüzünün delik deşik denecek kadar çiçek bozuğu olmasından verilmişti. Vaktini kahvelerde, gezmelerde, rakı âlemlerinde geçirir, işsiz güçsüz yaşardı” (Karay, 2015: 105). Fiziksel özellikleri sebebiyle lakap alan birçok insan bulunmaktadır. Bu durumda kişiler genellikle olumsuz özellikleriyle anlatılmakta ve buna uygun lakaplar almaktadır. Kişilerin fiziksel kusurları sebebiyle almış olduğu lakaplar cezalandırmanın bir başka boyutudur.

3. Ödül Olarak Lakaplar

Ödüllendirme, tıpkı cezalandırma gibi insan eylemlerinin sonuçlarına bağlı olarak gerçekleşmektedir. İnsanlar geçmişten bugüne göstermiş olduğu başarılar sebebiyle ödüllendirilmektedir. Bu durum genellikle toplumun gelenek ve göreneklerine uygun davranış sergileyenler için geçerli bir süreci kapsamaktadır. Sorumluluk duygusu, aidiyet, sosyal ilişkilerin iyi olması topluma hoş gelmekte ve insan bu gerekçeler sebebiyle ödüllendirilerek yeni bir lakap almaktadır.

Keklik adlı hikâyede bir gözünü kaybeden Zülfü, köy halkı tarafından cezalandırılıp Kör Zülfü lakabıyla anılmaktadır. Bu lakaptan kurtulmak isteyen “Kör Zülfü, bundan kurtulmak için bir çare buldu, hacca gitti ve dönünce artık Hacı Zülfü Ağa oldu” (Karay, 2016: 47). Toplumun nazarında hacca giden bir kimsenin hacı olması bir statü göstergesidir. Zülfü, hacca giderek bu statünün gerekliliğini yerine getirmiş ve *olumsuz-cezalandırıcı* Kör lakabından kurtulmuştur. Bu durumda toplum Kör Zülfü'ye Hacı Zülfü Ağa diyerek ona saygı duyar ve onu ödüllendirilir. Zülfü ise ilk lakabından kurtulmanın mutluluğunu yaşar. Bu hikâyedeki durum incelendiğinde lakapların değişebileceği görülmektedir. Olumlu-olumsuz lakap değişimleri kişinin yaşantısıyla ilgilidir.

Hacı lakabı konusunda bir başka hikâye de *Koca Öküz*'dür. Bu hikâyede gözü açık olan Hacı Mustafa Ağa zenginliği ile meşhurdur. Hacı lakabıyla anılan Mustafa'ya tüm köy halkı saygı duyar:

“Bakracımı doldurup kasabaya indiğini gören köylüler: Hacı Mustafa bir tas götürür, bir tulum getirir!” derlerdi. Doğrusu da öyleydi... Uğrayıp içeriye canlı cansız her hafta bir hediye bıraktığı kapıların koruması ile tarlalarını başkalarının zararına genişletmiş, su vakfına mütevellî olmuş, eski vergi borçlarını kapatmıştı. Mustafa'nın evine tahsildar uğrayamaz, jandarma sokulamazdı. Herkes, sevmeyenler, çekemeyenler bile ondan saygıyla söz ederler, "Hacıağa" derlerdi” (Karay, 2015: 51).

Bu durumda Mustafa'nın iki lakabının olduğu göze çarpar. İnsanlar için Mustafa Ağa ve Hacı Ağa hem saygının hem de dinin bir göstergesidir. Bu karakter, istediği her işini yaptıran, saygı ve hürmet gören, kirli ve düzensiz işlerde eli eteği olan birisidir.

Yatık Emine adlı hikâyede yer alan önemli bir karakter Sabri'dir. Hikâye içerisinde bu kişi "Teğmen daha yeni okuldan çıkmış, pembe, sarışın, tüy gibi ince, güzel endamlı bir delikanlıydı. Okulda adı "Dal Sabri" (Karay, 2015: 11) şeklinde tanımlanır. Fiziksel özelliklerinin güzelliği sebebiyle bu lakabı alan Sabri, aynı zamanda hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Emine'ye yardım etmektedir. "Devirden dönen Dal Sabri bir aralık merhamete geldi, kendi tayınından günde bir ekmek vermek üzere fırıncıya emir gönderdi. Emine, teğmenin bu ekmeğinden sanki ayrı bir tat buluyordu" (Karay, 2015: 34-35).

4. Cinsiyet Kimliğine Göre Lakaplar

İnsanların toplumsal etkileşimleri lakaplarda önemli bir boyuttur. Toplumsal cinsiyet rolleri veya sosyal normlar yaşamı düzenleyici örtük kurallar sistemidir. Erkek ve kadının toplum tarafından belirlenen bazı davranış kalıpları mevcuttur. Kadın bazen cinsel bir kimlik olarak görülmekte ve ona yönelik lakaplar almaktadır. Toplumla uyum sağlamak adına her insandan kendisine biçilen davranış modellerine uygun bir hayat sürmesi beklenir (Özdemir, 2010: 103). Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın, erkek, eş, koca olmayı, kısacası öğrenilmiş cinsiyeti ve kültürle olan ilişkisini keşif sürecidir.

Refik Halid Karay'ın hikâyelerine toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında çeşitli örnekler dikkati çekmektedir. Hikâyelerde birçok kadın farklı lakaplar almıştır. *Yatık Emine* adlı hikâyede öteki konumunda olan kadın lakabını şu şekilde açıklar: "Benim, dedi, adım Emine, babamın adı Abdullah, anamınki Hüzmüz... üç yüz yirmide doğmuşum, Rumi hesap, hamidiyemde öyle kayıtlı imiş, kâğıdıma Yanık Emine yazmışlar amma o yanlış, bana Yatık Emine derler" (Karay, 2015: 14). Her yaşadığı yer Emine'yi kendi bünyesine kabul etmez.

Dışlanan Emine, toplumun her dediğini yapan bir anlamda her söze yatan bir kimlik olarak görülür. "Daha iki saat önce, içinde ölü yatan temizlenmemiş bir yatağa onu soktular. Bayıldı, kaldı... İşte bunun için, böyle her zora katlanıp ne yapılsa sızılıtsız boyun eğdiğinden Emine'ye, Yatık Emine derlerdi" (Karay, 2015: 19). Emine, lakabını cinsel bir kimlik oluşturma sürecinde alır. Toplumun kadına yüklediği bekâret olgusunun dışında yer alan Emine, yaşadıkları sebebiyle Yatık lakabını alır. Toplum içerisinde "Hiç şüphe yoktu ki günah yoluna sapan bu kadın, memleketlerinde ahlakını değiştirecek, doğru yolu bulacaktı; bunun hayrı, sevabı onlara idi. Kırk yıl kötü, bir gün tövbe" (Karay, 2015: 15) olarak değerlendirilir. Lakabı ister yanık ister yatık olsun, Emine'nin toplum nazarında adı kötüye çıkmıştır.

Hikâyede aldığı lakapla anılan Emine *cinsel bir kimlik olarak bakışlarıyla* anlatılır. Gözlerin cinsel bir obje olarak kullanılması, bakışların herkesi etkileyen bir yapıda olmasını gözler önüne serer. "Emine zayıf, çelimsiz bir kadındı; fakat çirkin değildi. Duru beyaz, ufacak yüzü üstünde birbirine uygun insanı şaşırtacak kadar kara, kapkara ve parıl parıl iki gözü vardı. İnsan gözünden çok bunlar kafese konmuş vahşi, yırtıcı hayvanların içleri hırs ve haşinlikle dolu, gösterişli, fakat yılgın, ürkek gözlerine benziyordu. Bu gözlerin en önemli özelliği dişiliği idi; hırsını bir türlü yenemeyen, bir türlü cinselliği bastırılmayan bir kısrak bakışıyla erkekleri süzerken insanın, damarlarına bir ılık duygu yayardı. Bu etkiyi kendinde duymayan yoktu" (Karay, 2015: 17). Bu durumda Emine herkesçe beğenilen, arzulanan ve hoş vakit geçirilmek üzere talep edilen bir kadın olsa da toplumda kabul görmeyen, dışlanan biri olarak hikâyede Yatık lakabını alır.

Koca Öküz hikâyesindeki kahraman ise Çiçek Emine lakabını taşır. Çiçek Emine toplumun onda gördüğü bastırılmış tazeliği, güzelliği ve süsü yansıtan biridir. Emine adıyla adeta bir çiçektir ve lâkabı letafetinden gelmektedir.

"Kasabanın, evi basıla taşlana dillenmiş en namlı kahpesini, Çiçek Emine'yi bir gece atına almış köye getirmişti. Asıl karısı beşik, ocak başında, gübreler içinde, öküzler, mandalar arasında evin kaba işlerini görürken Çiçek Emine, Hacı'nın dizleri yanında kötürüm olmuş bir kart kedi gibi esniye uyuya tembel tembel vakit geçirir, başında altın dizili, inci işlemeli fesi, ayağında servi, karanfil resimli çorapları, sırtında bir yolu sarı bir yolu pembe, kumaş fıstını gelin gibi yaşardı. Bu davranışa ne köy halkı, ne oğlu ses çıkarabiliyordu" (Karay, 2015: 51).

Emine elini hiçbir işe değdirmeyen biri olarak çiçek gibi bir hayat yaşar cümlesinin fiziksel görüntüsünü sunar. Kadının ruhu ve dişil imgesi güzellikleri çağrıştırır. Kadına Irmak, Damla, Çiğdem, İrem, Yonca, Başak vb. adlar verilmesi bu güzellik imgesiyle ilgilidir. Bunun karşılığının erkeklerde Arslan, Alp, Eren, Han, Kağan şeklinde olduğu söylenebilir.

Kadında var olan güzelliğin bir yansıması yani cinsel kimliğe göre verilen bir diğer karakter ise Sarı Bal'dır. Toplumda cinsel bir arzu uyandıran Sarı Bal, köy içerisinde olumsuz bir tavırla ele alınmaktadır.

"İşte "Sarı Bal" bu idi. Çatık kaşları altında şurup gibi tatlı, hoş kokulu sanılan, insana öpmek, koklamak isteği veren iri, mavi gözleri vardı. Bunlar, bir kaynak gibi hep parlak ve nemli duruyordu. Aslında gözleriyle kaşı, bir de minimini, sivri bir sıra mermer beyazlığındaki dişin dizildiği iri ve kırmızı ağzı güzeldi; başka seçme hiçbir yeri yoktu. Yalnız bütün vücudunda, o iri, endamlı dökme kehribar vücudunda öyle bir sokulmak, sürtünmek, bir kedi gibi mırıldana mırıldana yaltaklıklar etmek yeteneği göze çarpardı ki işte bu hal, kasaba çapkınlarının uykularını kaçırır, akıllarını alırdı. Belki "Şehriban" kadar "Fadik" kadar oyunda hünerli değildi. Fakat sesi kulaklara değil, doğru yüreğe çarpır; yüreğe işlerdi" (Karay, 2015: 69).

Almış olduğu bu lakap, kadının cinsel özelliklerinin belirginleşmesi ile ilgili bir durumdur. Kimi lakaplar ismin önüne geçmektedir. Bu durumda Sarı Bal artık yeni bir isim olarak hikâyede varlığını korur ve bir üne kavuşur. "Kasabaya özgü bir tür Sarı Bal'ın övgüsü ise ta buraya kulağımıza geldi" (Karay, 2015: 75).

Toplum içerisinde kadının evlenip, aile hayatı kurması önemlidir. Kadın bekârlığında birçok kişi tarafında adlandırmalara tabi tutulur. Zira bekâret kavramı bu durumla ilgilidir. Kadın, evlilik hayatı iyi gitmediğinde boşanmaya karar verir. Bu toplumun kabul etmek istemediği bir süreçtir. Bu durumdaki kadının "dul" olarak etiketlenmesi kişinin aşağılanması ile aynı doğrultudadır.

Gözyaşı hikâyesinde anlatılan kahraman, Dul Ayşe'dir. Hikâyede üç çocuğu ile savaş zamanında yalnız kalan bir kadın anlatılır. Hikâyede anne kimliği baskın olan kadın, Ayşe Anne yerine Dul Ayşe olarak anlatılır. "Dul Ayşe de hazırdır; bir atın üstündedir. Terkinde, beş yaşındaki oğlu, belinden sımsıkı sarılmış, önünde üç yaşındaki kızı bir kuşakla dizlerinden eğere bağlı, kucagında bir yaşına basmayan yavrusu uykuda" (Karay, 2016: 43). Ayşe'nin hikâyede çocuklarını kaybetmesi yalnızlığının başlangıcı olur. Ayşe yalnız bir yaşamın, mücadelecî bir ruhunu hikâyeye boyunca devam ettirir. "Ayşe, yavrularına sarılarak ölmeyi, artık, atın ve kendisinin kudretsizliğine bakarak fena bulmaktadır. İçindeki en dehşetli korku şimdi budur" (Karay, 2016: 43). Dul Ayşe lakabı toplum tarafından cinsel bir kimliğe verilir.

Sonuç

Refik Halid Karay, genel olarak birçok hikâyesinde karakterlerine lakaplar vererek kurmaca bir yaşamın içinde düzen sağlar. Bu bir bakıma yazarın eleştirel ve mizahi yönünün ön planda olması şeklinde değerlendirilebilir. Yazarın karakterlerine lakap vermesini sağlayan toplumun insana yüklediği roller olmuştur. Toplum, kahramanın dikkat çeken özelliğine göre lakap vermektedir.

Sosyal hayat içerisinde olumsuz bir lakap alan kişiler genellikle hikâye içerisinde bu lakaptan kurtulma çabasına girmiştir. Yazarın, lakap verirken insanların aşağılama tavrının karakterlerin adına gönderme yaparak göstermesi bu durumla aynı doğrultudadır. Refik Halid Karay Gurbet ve Memleket Hikâyelerinde birçok alandan kişiye ve lakaba yer verir. Mevcut hikâyelerde mesleğine göre lakap alan birçok karakter birçok bulunmaktadır. Eskici, Antikacı Şeyh Efgâni, Dişçi ve Çerçi Halil söz konusu yaptığı mesleklere göre lakap alan kişiler olarak kalır. İnsanlar yaşamı boyunca başarı elde etmek isteyen bireyler olarak düşünülür. Bu durumda toplumda saygınlık görme, ödüllendirme, takdir edilme gibi duyguları yaşamak isterler. Hikâyeler içerisinde bu konumda olan bazı karakterler mevcuttur. Zira *Keklik* hikâyesinde Kör Zülfü bu lakaptan kurtulmak için hacca giderek Hacı Zülfü Ağa olur. *Koca Öküz* adlı hikâyede Hacı Mustafa böyle bir ödüllendirmenin lakabıdır. Yatık Emine adlı hikâyede yer alan Dal Sabri ise olumlu özellikleri olan ve fiziksel olarak beğenilen bir lakap alır. Toplumun cezalandırdığı birçok karakter ise Kör Zülfü, Kâfir Urfalı, Cavga Rıza, Kös Ömer ve İlistir Nuri'dir.

Kadının toplum içerisinde sahip olduğu birçok alan mevcuttur. Bekâretini koruması konusunda toplumsal beklenti ve baskıya maruz kalan kadın, bu beklentinin dışına çıkması durumunda olumsuz bir

şekilde değerlendirilmekte ve yaftalamaktadır. Bu durumda lakaplarıyla cinsel kimlikleri birleşen karakterler Yatık Emine, Çiçek Emine, Sarı Bal, Sitti Afife ve Dul Ayşe'dir. Toplum tarafından insanlara verilen lakaplar birçok özelliğe göre sıralanmıştır. Refik Halid Karay, gerçekçi bir yapıyla eserlerinde bu lakapları ön plana almıştır. Sanatçı lakapları kullanırken aynı zamanda doğrudan toplumu anlatmaktadır.

Kaynaklar

- ACAR, M. T. (2015). *XX. Yüzyıl Türk Romanında Engelli Karakterlerin Küçük Ağa Ve Köyün Kamburu Romanları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BALCI, M. (2010). "Hiçbir Yer Romanında Dil Üslup ve Anlatım Özellikleri". *Bellekten*, C. 58, S.1, 165-182.
- BOYRAZ, Ş. (1998). "Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatler ve Bir Yöre Örneği". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 7, 107-138.
- COŞAR, A. M. (1999). "Trabzon'da Kullanılan Lakaplar Üzerine Bir Derleme-Değerlendirme". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Bellekten*, C. 47, 26-40.
- ÇELİK, C. (2007). "Bir Kimlik Beyanı Olarak İsimler: Kişi İsimlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 10, S. 2, 5-21.
- ERASMUS, D. (2008). *Deliliğe Övgü*. (Çev.: Hasan İlhan), Ankara: Alter Yayıncılık.
- KARAY, R. H. (2015). *Memleket Hikâyeleri*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- KARAY, R. H. (2016). *Gurbet Hikâyeleri*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- KARATAŞ, P. (2016). "İlçe ve Ailenin Sözlü Tarihi Bağlamında Kalecik İlçesinde Lakaplar". IV. Kazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 877- 883.
- KESKİN, A. (2020). *Türk Kültüründe Lakaplar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KESKİN, A. (2021). "Adbilim Odağında Lakaplar ve Lakaplarla Karıştırılan Başlıca Terim ve Kavramlar". *Avrasya Terim Dergisi*, C.9, S. 2, 54-62.
- ÖĞÜT-EKER, G. (2014). *İnsan Kültür Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ÖZDEMİR S. ve ERDEM R. (2016). "Akademik Örgütlerde İdarî Personel Arasında Kullanılan Lakaplar Üzerine Bir Çalışma". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 25, 247-261.
- ÖZDEMİR, M. (2010). "Türkiye'deki Reklâmlarda Toplumsal Cinsiyet ve Sunumu". *Millî Folklor*, Y. 22, S. 88, 101-111.
- SAĞLAM, M. H. (2020). "Fakir Baykurt'un Köy Romanlarında Lakaplar". *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 44, S. 1, 255-280.
- SAKAOĞLU, S. (2001). *Türk Ad Bilimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SEHER Ş. ve ÇALIŞKAN E. (2016). "Türk Folklorunda Lâkap Verme geleneği: Bartın Örneği". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 14, S. 3, 103-116.
- TOSUN, N. (2018). *Öykümüzün Kırk Kapısı*. İstanbul: Dedalus Kitap.
- TÜRK DİL KURUMU. (2011). *Türkçe Sözlük*. (Haz. Ş. Akalın vd.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.